

SEITSMES RAHVUSVAHELINE KAKSKEELSUSE SÜMPOOSION*

Seitsmes rahvusvaheline kakskeelsuse sümposium leidis aset 8.–11. juulil Hollandis Utrechti. Tavapäraselt esines seal sadu kõigilt kontinentidelt tulnud kaks- ja mitmekeelsuse uurijaid koguni 13 paralleelsessioonis. Kokku oli kuus plenaarettekannet, mille pidasid maailma juhtivad kakskeelsusteoreetikud. Ettekanded võib jaotada tinglikult kaheks rühmaks ning lühidalt iseloomustada nii: kui ühed tegelesid peamiselt kakskeelsuse mõõtmisega kakskeelse isiku tasandil, siis teised analüüsisid keelekontakte ning kaks- ja mitmekeelsust ühiskonnas, pöörates tähelepanu selle suurimatele väljunditele, nagu keeleline mitmekesisus jms.

Núria Sebastián-Gallés (Hispaania) rääkis kakskeelsete imikute keelest, keskendudes häälikute (foneemide) omandamisele. Antonella Sorace (Šoti-

maa) jätkas kakskeelse arengu teemat, käsitledes erinevate kakskeelsete rühmade keele tasakaalutuse põhjusi. Ta esitas seisukoha, et kakskeelse kõne analüüsil tuleks teoreetiliselt ja metodoloogiliselt teineteisest paremini lahus hoida keeletöötuse representatiivsed vormid ja kahe keele valdamisest tingitud keeltevaheline mõju.

Kõige põnevama plenaarettekande tegi keelekontaktide teoreetik Sarah Thomason (USA), kes käsitles kakskeelsust kui laiemat nähtust ning otsis vastust küsimusele, millist panust võib sellesse oodata lastelt ja millist täiskasvanutelt. Keeleajaloolased ei ole selle probleemi puhul siia maani üksmeelt leidnud, kas keelesiseselt tekkinud muutusi ajendavad lapsed oma esimese keele omandamise käigus, täiskasvanud või mõlemad. Kontaktlingvistikalase kirjanduse järgi on võimalik tuvastada ajutisi muutusi, mida algatavad lapsed, samuti on võimalik kindlaks teha täiskasvanud kõnelejate keeles toimuvaid muutusi. S. Thomason jõudis järeldusele, et keelekontaktidest

* Sümposiumil osalemine sai võimalikuks tänu Euroopa Sotsiaalfondi DoRa programmi „Noorteadlaste osalemine rahvusvahelises teadmisteringluses” raames eraldatud stipendiumile. Konverentsi teese vt <http://cms.let.uu.nl/isb7/index.php>.

tulenevates muutustes osalevad nii lapsed kui ka täiskasvanud, kuid neil on erinev roll. Näiteks sihtkeele mittetäieliku omandamisega kaasnevast keelevahetusest tingitud interferentsi võib eeldada pigem täiskasvanute puhul.

Kontaktlingvistikat käsitles ka Pieter Muysken (Holland), kes kõneles teemal „Keelekontakti modelleerimine”. On teada, et kakskeelse isiku kõnestrategiaid tingivad sotsiaalsed faktorid. P. Muysken rõhutas, et kuigi paljudes valdkondades (kreoolkeeltes, koodivahetuse ja -segu, teise keele omandamise, laenamise uurimises) on toimunud suur edasimineku, on vähem tähelepanu pööratud nendevaheliste seoste avamisele. Ta tutvustas oma mudelit, mis põhineb kakskeelse isiku neljal optimeerimisstrateegial: 1) esimese keele struktuuralse koherentsuse optimeerimine, 2) teise keele struktuuralse koherentsuse optimeerimine, 3) esimese ja teise keele mallide võimaliku sobivuse optimeerimine ning 4) keelelise töötamise universaalsete protsesside optimeerimine.

Shyamala Chengappa (India) otsis vastuseid küsimusele, kuidas kaks- ja mitmekeelsus mõjutab kommunikatiivse puudega seotud probleemide lahendamist. Ta tutvustas India olusid, milles iga keele jaoks pole selle oskust mõõtvaid teste. See raskendab omakorda keeleoskuse mõõtmist ning kõnepatoloogiat uurivate arstide tööd.

Guus Extra (Holland) tegi katse vaadelda integratsiooni teist poolt, nimelt mitmekultuurilise Euroopa kasvavat keelelist mitmekesisust. Kasutades kvantitatiivseid andmeid, näitas ta, et kuigi on olemas ametlikud keeled ja inglise keel toimib *lingua franca*-na, kasutatakse Euroopas veel tervet rida regionaalseid ning immigrandide vähekeelseid, mis moodustavad samuti osa Euroopa identiteedist.

Eesti esindajad Anna Verschik ja Anastassia Zabrodskaja (Tallinna Ülikool) korraldasid kollokviumi „Vene

keele ja teiste keelte kontaktid post-sovetlikes riikides: keelekontaktidest tingitud muutused, sarnasused ja erinevused”. Esinejad analüüsisid vene-eesti, vene-ukraina ja vene-kasahhi kontakt-situatsioonide eripära, mille põhjuseks on nii keelte rikas muutemorfoloogia kui ka kiiresti laienev kakskeelsus tervikuna. Raikhan Mukhamedova (Saksamaa) näitas, kuidas vene nimisõnafrasisid kaotavad soo ja arvu kategooria, kui neid sisestatakse kasahhi keelde. Aneta Pavlenko (USA) ja Svitlana Melnyk (Ukraina) analüüsisid vene-ukraina keelekontakti, kus osapooled on hästi arenenud morfoloogiaga sugulaskeeled. Niisuguses situatsioonis on raske ja kohati isegi võimatu vastata küsimusele, milline keel on muutuse põhjustanud. A. Zabrodskaja ja A. Verschik vaatasid vene ükskeelses kõnes esinevaid eesti pragmaatilisi partikleid, mille kasutamine on tingitud nende atraktiivsusest, struktuurasetest omadustest ning sotsiolingvistikalisest situatsioonist tervikuna.¹

A. Verschik osales ka teises kollokviumis „Retseptiivne mitmekeelsus”, kus andis pildi Tallinna eesti-soome kakskeelsest suhtlusest, mida on seni suhteliselt vähe uuritud. Retseptiivne mitmekeelsus on mitmekeelse suhtlemise erijuhtum, kus kasutatakse oma esimest keelt/emakeelt. A. Verschiku informantideks olid Viru ja Rotermanni keskuse eestlastest ja venelastest müüjad ning nende soomlastest kliendid. Vestlejate keeleline käitumine võimaldas uurijal teha järelduse, et sugulaskeelte sarnasus soodustab vastastikust arusaamist, kuid olulist rolli mängivad ka keelevälised faktorid (nt individuaalne keeleline loovus, keelte õppimise kogemused).

¹ Konverentsil tutvustatud uurimus on osa riikliku programmi „Eesti keel ja kultuurimälu” 2009. aasta projektist „Vene-eesti ja inglise-eesti koodivahetuse ja koodikopeerimise korpuse koostamine ja haldamine”.

Kadri Hein (Suurbritannia) rääkis kakskeelses kurtide koolis toimuvast viipekeeles ja eesti keeles koodivahetusest. Bimodaalsed kakskeelsed kasutavad koodivahetuse asemel pigem koodisegunemist: viipekeelt ja kõneldavat keelt kasutatakse koos. Õpilaste koodivahetamise peamised põhjused olid õpetaja tähelepanu köitmine, originaalse väljenduslaadi otsimine ja sõnade rõhutamine lauses. Õpetajad vahetasid koodi peamiselt märkuse tegemiseks.

Ettekannetes käsitleti veel teise keele omandamist, kakskeelsuse teooriaid, kontaktlingvistikat ning tõlketeooria eri aspekte, tutvustati uusi ning tuleta-

ti meelde vanu uurimismeetodeid. Nii näiteks on selgunud, et keelemaastikud on välja arenenud iseseisvaks ja tänapäeval ülimalt populaarseks uurimissuunaks, mis ühendab mitmesuguseid teadusharusid keelepoliitikast sotsiolingvistikani ja majandusökonoomikast arhitektuurini. Loodetavasti leiavad paljud Utrechti tutvustatud meetodid rakendust ning edasiarendamist, sellest saab aga lähemalt teada kaheksandal rahvusvahelisel kakskeelsuse sümposioonil, mis toimub 2011. aastal Oslos.

ANASTASSIA ZABRODSKAJA